

ORGANIZUJEME A UČÍME ČEŠTINU JAKO DRUHÝ JAZYK NA ZÁKLADNÍ ŠKOLE

Tereza Vágnerová

META, o. p. s.

Abstrakt: Cílem příspěvku je představit zkušenosti z jedné základní školy, v níž byla pilotována intenzivní výuka češtiny jako druhého jazyka (ČDJ) pro žáky s odlišným mateřským jazykem (OMJ). Představuje, co se podařilo, ale i konkrétní tipy a zkušenosti zejm. z organizace výuky ČDJ (co přináší výuka ČDJ dětem, co škole nebo jak vypadá proces zavádění výuky ČDJ v praxi). Představeny jsou také materiály do výuky ČDJ a tipy pro výuku žáků s OMJ v běžných předmětech.

Klíčová slova: čeština jako druhý jazyk, žáci s odlišným mateřským jazykem.

STRUČNÉ PŘEDSTAVENÍ ORGANIZACE META

META, o.p.s. je nezisková organizace, která od roku 2004 podporuje cizince v rovném přístupu ke vzdělávání a pracovní integraci. Současně poskytuje podporu pedagogům a školám, které se setkávají se specifickými potřebami dětí a žáků s odlišným mateřským jazykem (dále jen OMJ). Od roku 2009 spravuje metodický a informační portál *Inkluzivní škola* (www.inkluzivniskola.cz), zaměřený na téma podpory a vzdělávání žáků s OMJ a jejich začlenění do českých škol. Jedná se o jedinečný nástroj, který obsahuje vzhled do tématu, aktuální legislativu, dobré praxe, dostupné materiály a metodiky pro práci s těmito žáky, a to nejen pro výuku češtiny jako druhého jazyka, ale také pro podporu v běžné výuce. Prostřednictvím svých aktivit se snaží o rozvoj otevřeného dialogu a porozumění mezi cizinci a většinovou společností.

NA JAKOU PODPORU V RÁMCI VÝUKY ČEŠTINY JAKO DRUHÉHO JAZYKA MAJÍ ŽÁCI S OMJ NÁROK

Ze zákona vyplývají dvě linky podpory žáků s OMJ v rámci výuky ČDJ. První z nich je tzv. *jazyková příprava* (§ 20 školského zákona), která se týká pouze nově příchozích cizinců (tj. dětí a žáků s cizí státní příslušností). Druhá linka je tzv. *jazyková podpora* zakotvená v § 16 školského zákona (novely z roku 2016). Ten zahrnuje děti a žáky s OMJ jakožto žáky s potřebou podpory ve vzdělávání z důvodu odlišných kulturních a životních podmínek.

Nejvíce problematická je ve školách realizace podpory na základě § 20, protože jazyková příprava je hrazena nenárokově z rozvojových programů, které se vypisují jednou ročně, obvykle v listopadu a školy finance získávají na kalendářní rok (tj. od začátku ledna do konce následujícího roku). Pokud žák přichází do školy v průběhu školního roku, škola na něj finanční prostředky nedostává. Školy jsou při vypisování žádostí navíc administrativně zatížené, což může ředitele demotivovat, obzvláště pokud má škola málo žáků s OMJ (což je případ většiny škol v ČR). Podpora z § 20 se často realizuje formou odpolední výuky v rozsahu zhruba 1-3 hodiny týdně, což se dlouhodobě ukazuje (zejména pro nově příchozí žáky) jako nedostatečné.

Z uvedených důvodů se školám osvědčuje nejvíce kombinace více zdrojů pro podporu těchto žáků, tedy podpora z § 20, z § 16 a k tomu z tzv. šablon (finanční podpory z EU formou dotací z programu OP VV) anebo také z projektů krajů a obcí tak, aby byla žákům v ZŠ dostatečně zajištěna výuka češtiny jako druhého jazyka. Dostatečná systémová podpora ovšem chybí – podpora reálně stojí na konkrétních lidech, nadšencích a odvážlivcích.

Sjednocení informací ohledně nároku na podporu žáků s OMJ (ze strany NÚV, MŠMT, ČŠI aj.) podle výkladu novely zákona vypadá následovně:

- Žák s OMJ má nárok na podporu realizovanou z § 16 ŠZ;
- Žák s OMJ má nárok na souběžnou jazykovou podporu z § 20 a § 16 ŠZ;
- Školská poradenská zařízení jsou povinna poskytnout poradenskou pomoc žákům s OMJ, když o ni požádají.

Pedagogicko-psychologické poradny vzaly téma za své, spolupracují se školami, vyhledávají si a ověřují potřebné informace. Roste také množství škol a učitelů s dobrou praxí a máme „návod“ a příklady toho, co funguje.

PŘEDSTAVENÍ PILOTÁŽE INTENZIVNÍ VÝUKY ČEŠTINY JAKO DRUHÉHO JAZYKA NA DVOU PRAŽSKÝCH ZÁKLADNÍCH ŠKOLÁCH: KONKRÉTNÍ PŘÍKLAD ORGANIZACE VÝUKY ČDJ

V červnu 2018 META ukončila dvouletý projekt *Češtinou k inkluzi*. Jedním z hlavních cílů tohoto projektu byla pilotáž jazykové přípravy na partnerských základních školách, ověření vzdělávacího obsahu ČDJ a sepsání metodiky výuky ČDJ. Prostřednictvím výuky ČDJ na dvou partnerských školách se ověřovala potřebnost učitele ČDJ ve škole, zjišťovala se možnost výuky ČDJ, ověřovala se realizace intenzivní výuky ČDJ v běžné škole v době dopolední výuky.

Vznikly dva zásadní dokumenty dostupné na webových stránkách organizace META¹. Jedním z nich je metodika, průvodce pro učitele *Učíme češtinu jako druhý jazyk*. Je to velmi aktuální materiál pro učitele češtiny jako druhého jazyka, nejen na intenzivní výuku ČDJ. Obsahuje ověřovaný vzdělávací obsah ČDJ, jazykovou diagnostiku, velmi aktuální a konkrétní tipy, materiály do výuky a mnoho dalšího. Druhým je dokument *Organizujeme výuku češtiny jako druhého jazyka*. Ten popisuje zkušenosti se zaváděním intenzivní výuky ČDJ i to, jak je možné zajistit a jak zorganizovat výuku ČDJ na škole. Nepředkládá univerzální návod, ale podrobně popisuje situaci na vzorku dvou pražských škol.

CO DÁLE MŮŽETE VYUŽÍT PRO PRAXI...

- Vzdělávací obsah ČDJ, který zahrnuje 14 tematických okruhů:
<https://www.inkluzivniskola.cz/zdroje-inspirace/vzdelavaci-obsah-cdj>.
- Materiály do výuky, pracovní listy, kartičky k tématům ze vzdělávacího obsahu (včetně soupisu dovedností, co mají žáci umět na úrovni A1,A2):
<https://www.inkluzivniskola.cz/cdj/materialy-k-tematum>.
- Jazyková diagnostika: <https://www.inkluzivniskola.cz/jak-zjistit-uroven-cestiny-diagnostika> – cílem je rozřadit žáky ZŠ do tří skupin, které zhruba odpovídají 3 stupňům podpůrných opatření 1. – 3. (Vyhláška č. 27/2016 Sb.); jde o soubor pomůcek, který obsahuje i návod, jak ho používat a vyhodnocovat, je vhodný pro stanovení a nastavování obsahových a jazykových cílů výuky ČDJ.

CO PŘINÁŠÍ VÝUKA ČDJ DO ŠKOLY

- bezpečné prostředí,
- adekvátní úkoly,
- úspěch,
- kompetence a jistotu,
- úlevu pro učitele,
- adekvátní hodnocení.

Každý potřebuje jinou péči, jak učitel, tak i žák. Ale cíl je stejný a osvědčily se některé obecné principy – především:

¹ <https://www.meta-ops.cz/metodicke-a-vyukove-materialy>

- Intenzivní výuka pro začátečníky (až 14 hodin/týden), v době běžné výuky;
- Postupné snižování výuky ČDJ – individuálně;
- Podpora ve výuce (aktivní učitel, asistence – AP nebo učitelka ČDJ);
- Propojování ČDJ a obsahů (ČJ i ostatní předměty);
- Potřebná komunikace (učitelé, vedení školy, rodiče, dítě);
- Nastavení celé školy.

OTÁZKY K ZAMYŠLENÍ

Jak přenést již vytvořené a osvědčené materiály, zkušenosti a dobré praxe, výstupy z realizovaných projektů na příslušná místa tak, aby byly vyslyšeny a zohledněny při nastavování systémové podpory?

Co a jak může každý z jednotlivých aktérů udělat pro změny v legislativě, nastavení podpory systémově?

LITERATURA

INKLUZIVNÍ ŠKOLA (webový portál): <https://www.inkluzivniskola.cz>.

META, o.p.s. (webové stránky): <https://www.meta-ops.cz>.

KOLEKTIV AUTORŮ (2018). *Organizujeme výuku češtiny jako druhého jazyka*. META, o.p.s.

KOLEKTIV AUTORŮ (2018). *Učíme češtinu jako druhý jazyk*. META, o.p.s.